

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Искра Богданова Христова-Балканска - професор в Института за икономически изследвания при Българска Академия на Науките (ИИИ БАН)

Със заповед РД 38-272 от 06.06. 2022 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ и разпоредбата на чл. 29 на Закона за развитието на академичния състав в Република България съм определена за член на научното жури във връзка с конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ по ПН 3.8. ИКОНОМИКА (Микроикономика, Макроикономика, Международна икономика на бъл. и френски език). обявен в ДВ, бр. 30 от 15 април 2022 г . с единствен кандидат **доц. д-р ВАНЯ ПЕТРОВА ИВАНОВА.**

1. Общо представяне на получените материали

Участващата в конкурса за „професор“, доц. д-р Ваня Петрова Иванова е представила изисквания комплект документи (публикации) съгласно минималните национални изисквания и допълнителните изисквания на СУ „Св. Климент Охридски“.

За целите на настоящия конкурс, доц. д-р Иванова е приложила **общо 40 публикации**, от които **1** самостоятелна монография, **1** монография в съавторство, където кандидатът е написала три глави, (с изключение на гл.2- първи и втори параграф и гл.3 - трети параграф), **6** студии, от които 4 в съавторство, **8** статии публикувани в научни списания, реферирани и индексирани в други бази данни статии, от които 1 в съавторство, **5 участия** със самостоятелни глави в колективни монографии, **10** доклада от които 3 в съавторство, участие в **4** учебника в съавторство, участие в **4** учебни пособия в съавторство, 1 статия е под печат.

Съгласно „Справката за изпълнение на националните минимални изисквания съгласно Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) (чл. 2б) и Правилника за приложението му (чл. 1а, ал.1)“ кандидатът е реализирал общо 1430.6, точки, от които 610 точки са резултат от научната продукция на кандидата. Значителен брой са цитиранията в реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни, цитиранията в монографии и колективни томове с научно рецензиране и на цитирания в нереперирани списания с научно рецензиране.

2. Кратки биографични данни на кандидата

Професионалният път на доц. Ваня Иванова е израз на желание за развитие и усъвършенстване на научно-проучвателната и преподавателската дейност. Кандидатът е магистър по европейски науки по магистърската програма „Европейска икономическа интеграция“ при Университет Нанси II (Франция). Дисертационният труд на тема: *“Същност и особености на изграждането на Европейския монетарен съюз”* е защитен в УНСС и от 1997 г. кандидатът е доктор по икономика.

Кандидатът е доцент към катедра „Икономикс“ при УНСС от 2006 г. и преподава дисциплини като „Основи на икономическата теория“, „Микроикономика“, „Макроикономика“, „Световна икономика“, „Приложна международна икономика“, „Икономика на ЕС“, в бакалавърска, в магистърската и в дистанционната форма на обучение. Кандидатът е преподавател в Международния банков институт, София, по дисциплината „Икономическа и финансова система на ЕС“, в магистърска програма „Банки и банково дело“. Хоноруван доцент е в Пловдивски университет „П. Хилендарски“, при Факултета по икономически и социални науки (ФИСН). Там преподава „Микроикономика“, „Икономически политики за устойчиво развитие“, „Международни финансови пазари“. Кандидатът е бил хоноруван доцент в Бургаския свободен университет.

Доц. Иванова е доцент е към катедра „Икономически науки“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Стопански факултет като преподава на френски език „Макроикономика“, „Международна икономика“, „Международни финанси“.

Кандидатът е специализирал в Московския държавен университет, в Университета Фрийбург, Швейцария, в Университета по икономикс, Полша, в Университета по икономикс Гърция, в Университет Са’Foscati, Италия, в Университета на Пикардия „Жул Верн“, Франция.

Доц. Иванова е участвала в **8** научноизследователски и образователни проекти, като е ръководител на научен колектив в 2 от тях. Проектите са следните: *„Модернизация на икономическото образование в България 2030“*, финансиран по Оперативна програма „Образование и наука за интелигентен растеж“, *„Развитие на кръговата икономика в България – възможности и предизвикателства“*, финансиран от НИД. *„Стабилност и сигурност на банковата система на България за периода след 2012 г.“*, финансиран от НИД *„Предизвикателства и бариери пред задълбочаване на интеграционните процеси за новоприетите страни членки на ЕС (на примера на България)“*, финансиран от НИД на ПУ *„Възможностите на зелената икономика и формиране на модел на социална екология в България“*, финансиран от НИД НИ1-7-2013, *„Развитие на електронните форми на дистанционно обучение в УНСС“*, финансиран от ОП *„Развитие на човешките ресурси“* *„Устойчиво развитие и конкурентоспособност на българската икономика“*, финансиран от Фонд НИ на МОН, *„Макроикономическа политика за устойчиво развитие на България“*, финансиран от НИД.

3.Обща характеристика на дейността на кандидата

Научно-изследователската дейност на доц. Иванова се развива в следните основни направления – кръгова икономика и преход към нискокарбонова икономика, енерго и ресурсоспестяваща икономика, сравнителен анализ на

прехода към зелена икономика на страните членки на ЕС, Европейски зелен пакт и екофискална политика, въздействие на зелената икономика върху устойчивия икономически растеж.

Основен труд, който осмисля търсенията на автора в областта на екополитиката и кръговата икономика е монографията *„Кръговата икономика - между необходимото и възможното“* (2022 г.) Цел на изследването е анализа на състоянието и тенденциите в развитието на индикаторите за кръговост и на добрите практики, за стимулиране на прехода към кръгова икономика, която прави възможни нови работни места и по-високи доходи. Основната хипотеза е, че българската икономика има неизползвани резерви и прилагането на моделите на кръгова икономика позволява изпълнението на целите на ЕС. В *първа глава* се разглеждат теоретичните основи и се доказва необходимостта от ограничаване на разхищението на природните ресурси. Преходът към екологосъобразна, нискокарбонова, регенерираща икономика и впоследствие към кръгова икономика е концепцията на новия икономически и социален модел, който изменя производството, работните места, общностните и регионалните отношения. Във *втора глава* са разгледани фирмени стратегии за преработка на промишлени отпадъци, в контекста на кръговата икономика. Изяснени са възможностите на компаниите за производство на „устойчиви продукти“ с висока добавена стойност и оптимизация на използването на суровините и енергията. На основата на SWOT анализ, в *трета глава*, се доказва, че екологичната трансформация подобрява ефективността на компаниите, повишава финансовите ресурси за инвестиции в иновативни производства. Емисията на зелени облигации във връзка с развиващия се сегмент на капиталовите пазари (Пар.2 на гл. 3та) насърчава екологичните проекти. Изяснени са особеностите на „зелена таксономия“(GET) на Европейската комисия (2018 г.). В *глава четвърта* се оценяват ефектите на кръговата икономика въз основа на индикатори на фирмено и на макрониво. Интерпретирани са 3 различни модела на осъществяване на преход към кръгова

икономика. В *глава пета* се подчертава необходимостта от целенасочена държавна политика и мерки за преход към кръгова икономика в България, в сравнение със средното равнище на ЕС. Акцентът в *глава шеста* пада върху причините за изоставането на България в областта на екоиновационната политика. Подчертано е, подценяването на ролята на науката и научно-развойната дейност, недостатъчното държавно финансиране, маргинализирането на научния капитал и други причини, които задълбочават и без това сериозното изоставане спрямо средното за ЕС равнище. Изведени са поредица от полезни *изводи*, насочени към екологичното реформиране на макрополитиките, към внедряване на ресурсо и природоощадящи иновативни технологии, към екофискална политика и финансирането на екологичния преход.

Научното изследване *"Екологичната трансформация на икономиката неизбежна необходимост"* (2018) показва как екологосъобразната политика и кръговата икономика въздействат за преход към нов бизнес и социален модел. В студията *"Корпоративната екологична отговорност в контекста на кръговата икономика: възможности за развитие и устойчивост"* (в съавт 2019) са изтъкнати преимуществата на екологично отговорните политики, в съответствие с принципите на кръговата икономика, съдействащи за корпоративната социална отговорност и устойчив растеж. *„Развитие на кръговата икономика – възможности и препятствия“* (2020) е практико-приложно изследване, където се доказва необходимостта от екологосъобразен бизнес модел. В студията *„Кръговата икономика: Нови възможности за растеж"* (в съавт 2021) се изследват многостранните ефекти на кръговата икономика върху качеството на живот в някои страни от ЕС и икономическия растеж. В България следва да се променят концепциите, за по-ефективно прилагане на кръговата икономика. Студията *„Кръговата икономика – лост за прехода към устойчиво потребление“* (2022) е насочена към влиянието на кръговата икономика върху устойчиво потребление и рециклиране на ресурсите

на компании и домакинства във връзка с Европейския зелен пакт. В *„Кръговата икономика като елемент на зелената трансформация в България“*, (2021) се доказва до каква степен България е подготвена за по-ефективно използване на наличните ресурси и се подчертава необходимостта от екофискална и иновационна политика, за доближаване до средното равнище на ЕС.

Изследването *„Възможностите на зелената икономика в България“* (2013) изяснява модела на дългосрочно екологично производство чрез прилагане на фискални и регулаторни мерки. В този контекст, *„Зелената икономика- една възможна алтернатива за посткризисно развитие в България (на примера на биоземеделието)“* (2014) изяснява, как чрез фискални стимули и регулации може да се развие „зелено“ производство в България и производството на екологично чисти храни. В *„Зелените работни места и прехода към устойчиво икономическо развитие в България“* (2015) се изтъква, че в дългосрочен план, екологичната трансформация допринася за подобряване на конкурентоспособността на производството, за създаване на зелени работни места и по-високи доходи.

В книгата *„Възможностите на „зелената икономика“ в България и формиране на модел на социално-екологично развитие“* (в съавторство 2019), кандидатът е разработил 5 глави, въведението и заключението. Изясняват се ограниченията на досегашния модел на икономически растеж на България и необходимостта от нов модел на развитие, с балансирано отношение към околната среда. Развитието на зелената икономика се основава на иновативни, екологосъобразени технологии в производството и на инвестиции в приоритетни отрасли. Добрите практики на зелената икономика намират израз в обособяването на „полюси“ на екологосъобразен икономически растеж, като са идентифицирани отраслите със „зелени“ работни места и генериране на по-високи доходи. В студията *„Екологичната трансформация в България – нови предизвикателства за бизнеса и правителството“* (в съавт. 2018) се

анализират политиките и необходимостта от зелени инвестиции, насочени към екологичен преход на фирмите в България.

В изследването *„Използване на екофискалната политика, като инструмент за устойчиво развитие колектив“* (2009), се подчертава, че освен екоданъците, повишаването на ефективността на екофискалната политика в България, зависи от субсидии и публично финансиране. В *„За нуждата от единна екофискална политика в ЕС, (2009)“* се изтъква, че разногласията между страните членки на ЕС забавят изграждането на единна екофискална политика. *„Екофискалната политика като инструмент за устойчиво развитие(на примера на ЕС“* (колектив, 2013) е инструмент за устойчиво развитие и за промяна на бизнес модела в ЕС.

Научното изследване *„Предизвикателства пред макрополитиката за устойчиво развитие в селското стопанство (на примера на биоземеделieto в България)“* (колектив 2014) определя отраслите туризъм и селско стопанство, като основни за развитие на зелената икономика в България. Необходимо е създаването на Национален фонд за нови екологични технологии.

В *„Сравнителен анализ на показателите за устойчиво развитие в страните от ЕС“* (колектив 2009) се анализира необходимостта от изменение на Лисабонската стратегия и на моделите за устойчиво развитие, като от особено значение са екологосъобразните, енергийните, екоиновационните и ресурсоефективните политики. В *„Реформа на висшето образование в ЕС за нуждите на екологичната трансформация“* (2022) се подчертава необходимостта от осъвременяване на висшето образование чрез нови екологосъобразни програми и обучения.

Друга насока на научните изследвания на доц. д-р Иванова е мястото на България в ЕС, икономическото сближаване и финансовата интеграция. Студията *„Конвергентни ефекти от българското членство в ЕС (на примера на банковия сектор)“* (в съавт.2018) е посветена на икономиката и финансите след присъединяването на България към ЕС. Доказва се, че страната е

подготвена за задълбочаване на финансовата интеграция с ЕС без да се нарушава макроикономическото равновесие. В *„Стабилност и сигурност на банковата система на България за периода след 2012 г. (колектив 2019)“* са изяснени факторите, които допринасят за стабилност и сигурност на българската банкова система в контекста на влиянието на глобалната финансова и дълговата криза на страните от еврозоната. Анализирани са положителните и негативните аспекти от присъединяване на България към Европейския банков съюз.

Докладите изнесени на научни конференции са главно в областта на кръговата и зелената икономика, а именно: кръговата икономика и екологичната отговорност, устойчивото развитие на компаниите при използване на екологосъобразни технологии, подходящ екологичен модел на развитие на България, реформата в екофискалната политика, зелените работни места, необходимостта от насърчителна макроикономическа политика за устойчиво развитие, кръговата и нисковъглеродна икономика в ЕС.

Доклад е посветен и на ефектите от присъединяването към Европейския банков съюз върху българския банков сектор.

Не на последно място, подчертавам активната дейност на доц. Иванова като автор на учебници в областта на световната икономика, на макроикономиката. Кандидатът участва в написването на методически указания за повишаване на равнището на обучение в УНСС, на основните термини използвани в икономикс, на ръководства за самоподготовка на студенти и други.

По Проект BG051PO001-4.3.04-0034 *„Развитие на електронните форми на дистанционно обучение в УНСС – създаване на нови възможности за повишаване на образованието и успешна професионална реализация“* са разработени от кандидата цикъл лекции по световно стопанство за нуждите на Центъра за дистанционно обучение при УНСС.

3. Приноси (научни, научно-приложни, приложни)

➤ Монографията, посветена на кръговата икономика е посветена на особено актуален проблем и е проявление на натрупания научен капацитет и практико-приложни знания на Автора в тази област. Въз основа на обосноващите данни, доказващи необходимостта от ресурсоспестяващи технологии, от иновативни инвестиции, от обновяване на производството, на професионално развитие на работната сила и други, се изяснява, че екологичната трансформация изисква ресурсни и производствени изменения на компаниите към използване на голяма част от остатъчните материали.

➤ Доказано е, че кръговата икономика позволява ефективното използване на ресурсите и намалява вредното въздействие върху околната среда. В публикациите има приноси обобщения за необходимост от кардинална промяна на стария модел („производство-потребление-отпадък“) и трудния преход към кръгова икономика. Подчертава се социалната значимост на кръговата икономика, ограничаваща комерсиалния модел и преустановяването на разхищението на природните ресурси.

➤ Изтъкнати са предизвикателствата пред страните при този преход поради външноикономически неравновесия, като покачване на цените на енергията, на суровините. Интересни са констатациите и за България, за промяна в политиката на банките към финансиране на зелени инвестиционни проекти, както и за привличане на ПЧИ. Изясняването на екофискалната политика и цели на ЕС до 2030 г. също дава възможности за разширение на инвестициите в ресурсно ефективни производства.

➤ Акцентът пада върху необходимостта от значително финансиране от частни и публични източници, от внос на нови технологии, от нов управленски производствен и потребителски подход. Приоритетни отрасли за България на прилагане на модели на кръгова икономика са туризма и селското стопанство, като се предполага благоприятното им въздействие върху структуроопределящите отрасли на българската икономика. Подчертани са

ползите от постепенното въвеждане на инструменти в макроикономическите политики, въздействащи върху разширението на ресурсоспестяващи технологии и рециклиране на отпадъците. Изясняването на тези особено важни въпроси са пречупени през значителните познания на автора в областта на Европейския зелен пакт, на новата индустриална политика на ЕС, на европейската енергийна политика.

➤ Интерес представляват получените изводи от анкетните проучвания на терен на водеща минна компания в България - "Дънди Прешъс Металс Челопеч" ЕАД, към която от години има съмнение относно опазването на околната среда. Рециклирането на отпадъците и подобряването на икономическите и финансовите резултати на компанията показват ползите от екологощащи технологии. Този пример доказва тезата на автора, застъпена в голяма част от публикациите, че корпоративната екологична отговорност и кръговата икономика създават допълнителни възможности за икономическо развитие и устойчив икономически растеж.

➤ В публикациите, авторът използва научни, аналитични, сравнителни и статистически методи, които позволяват по-дълбок макроикономически анализ в контекста на необходимостта от драстична смяна на икономическата политика и насърчаване на екологосъобразни технологии и методи. Приложеният сравнителен статистически анализ дава ясна представа за постигнатото от страните членки на ЕС в областта на кръговата икономика и изпълнението на Европейския зелен пакт.

➤ Допада ми реалната позиция на автора при оценката на позицията на България в областта на прилагане на ресурсоспестяващи технологии и въвеждане на зелени технологии. За да се изпълнят целите на ЕС за ефективно използване на ресурсите до 2030 година би трябвало преходът към модел на кръгова икономика да се превърне в държавен приоритет. Ролята на държавата е да разработи политиките и да осигури рамковите условия, да даде предвидимост и увереност на фирмите, които следва да се адаптират към

новите изисквания за опазване на околната среда. Теоретичните и емпиричните изследвания имат практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към преподавателската дейност.

➤ Кандидатът има определен принос в областта на икономическата и финансова интеграция на България към ЕС, като на тази основа са изтъкнати преимуществата (или пък не толкова) от присъединяване на България в Европейския банков съюз и в еврозоната.

5. Оценка на личния принос на кандидата

Приемам напълно, че представените за рецензиране публикации (самостоятелната монография, участието в книги с отделни глави, на статии и доклади, участието в учебници и учебни помагала) са дело на кандидата. Кандидатът е посочил самостоятелно своя личен принос, за всяка една от публикациите. Участието в учебници по световна икономика и макроикономика утвърждават мнението, че доц. Иванова е задълбочен автор и изтъкнат изследовател в областта на световното икономическо и финансово пространство и макроикономическо развитие.

6. Въпроси

В контекста на прилагане на екологосъобразни практики и технологии бих искала да задам следния въпрос:

1. Кой са възможните практики за промяна на комерсиалния икономически модел и как това би се отразило върху дейността на глобалните стойностни вериги, които са суровинно търсещи, произвеждащи и търгуващи?

7. Лични впечатления

Познавам лично доц.д-р Ваня Иванова в качеството ѝ на преподавател във френския филиер на Стопанския факултет, на СУ „Климент Охридски“, както и като колега, изтъкнат преподавател и изследовател от катедра

„Икономикс“ на УНСС. Личните ми впечатления относно нейните персонални и професионални качества са силно положителни.

8. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от доц. д-р Ваня Петрова Иванова отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на специалните изисквания на СУ „Климент Охридски“. Кандидатът в конкурса е предоставил достатъчен брой научни трудове, публикувани след защитата на ОНС ‘доктор’ и за конкурса за академичната длъжност доцент.

След запознаване с представените за нуждите на конкурса научни трудове и учебници и оценявайки съществените приноси качества, убедено давам **положителна** оценка и препоръчам на Уважаемото научно жури да изготви доклад-предложение за избор на доц. д-р Ваня Петрова Иванова на академичната длъжност „Професор“ по ПН 3.8. Икономика (Микроикономика, Макроикономика, Международна икономика на български и френски език) в СУ „Климент Охридски“, Стопански факултет.

1.08. 2022 г.

Рецензент:

/Проф. д-р Искра Б.Христова-Балканска/